

Kalejdoskop 04/2026

TEMAT NUMERU: MIĘDZY ŚWIATEM A ZAŚWIATEM

Sztuka dobrego umierania [TEMAT NUMERU]

Paulina ILSKA

Podczas ceremonii pogrzebowej pozostajemy w roli widza. Mamy ustawioną przestrzeń: tu jest trumna, tutaj są krzeselka, mamy siedzieć, ewentualnie podchodzić do zmarłego. Tymczasem istnieje bogata tradycja żegnania zmarłych, rytuały pomagające przeprowadzić przez to doświadczenie zarówno osoby umierające, jak i ich bliskich. Fundacja „Na progu” przypomina te obyczaje i stara się je przywracać.

Tradycyjne żegnanie bliskiej osoby zmarłej to nie był tylko pogrzeb. To był ciąg zdarzeń od chwili, kiedy zaczynało się umieranie, aż po wszystkie czynności już po śmierci. W polskiej kulturze tradycyjnej istnieje pojęcie „dobrej śmierci”, na którą składał się cały proces.

Obraz doświadczenia ostatecznego [TEMAT NUMERU]

Andrzej BIAŁKOWSKI

Śmierć w sztuce ludowej nie jest zjawiskiem marginalnym ani ikonograficzną refleksją powtarzaną po tradycji kultury wysokiej. Przeciwnie – stanowi jeden z kluczowych tematów ludowej wyobraźni wizualnej, a zarazem ważny element kulturowego osvajania doświadczenia granicznego.

W ludowej ikonosferze pasyjnej, obejmującej takie przedstawienia jak Ukrzyżowanie, Zdjęcie z Krzyża, Opłakiwanie czy Pieta, śmierć zostaje nie tylko ukazana, lecz przede wszystkim uczyniona widzialną, cielesną i współodczuwaną. Obraz nie służy tu kontemplacji abstrakcyjnej idei przemijania, lecz jest narzędziem porządkowania lęku, bólu i niepewności wobec kresu życia.

Pieśń, która płacze [TEMAT NUMERU]

Andrzej BIAŁKOWSKI

W wiejskich społecznościach środkowej Polski, w tym na obszarze dzisiejszego województwa łódzkiego, pieśń żałobna i pogrzebowa była integralną częścią doświadczenia śmierci aż do połowy XX wieku, a miejscami jeszcze dłużej. W ostatnich dekadach jej rola uległa jednak zasadniczej zmianie: z praktyki spontanicznej i wspólnotowej przeszła w sferę rekonstrukcji, stylizacji i świadomego przywoływania tradycji.

Pieśni żałobne i pasyjne krążyły między parafiami, odpustami, pielgrzymkami i jarmarkami, przenoszone przez śpiewaków, drukowane w modlitewnikach i przekazywane w obrębie rodzin. Lokalne wspólnoty nadawały im własną intonację i sposób wykonania, dzięki czemu ten sam tekst mógł brzmieć inaczej w każdej wsi, wpisując się w miejscowy styl śpiewu. Dziś opisywane praktyki funkcjonują przede wszystkim w pamięci i zapisie etnograficznym, ale jeszcze niedawno stanowiły ważny element codzienności.

Amatorzy mocnych wrażeń [TEMAT NUMERU]

Tomasz BARSZCZ

Motyw śmierci, umierania i rozkładu jest wciąż obecny w kulturze popularnej. Zwłaszcza w muzyce ekstremalnej – we wszelkich podgatunkach muzyki metalowej – to chyba najbardziej

charakterystyczny i najczęściej eksploatowany temat przewodni, najbardziej pożądana przez słuchaczy estetyka. Śmierć pojawia się tu wszędzie: w tekstach, sferze wizualnej wydawnictw oraz w kreacji scenicznej, a czasem przekracza granice sztuki, wpływając na zachowania artystów w prywatnym życiu. Najbardziej narzucającym się przykładem fascynacji motywem śmierci jest death metal, który zgodnie z nazwą dosłownie opowiada o śmierci i w sposób bezpośredni odnosi się do kruchości ludzkiego życia.

Poza tym

WFO - sens istnienia [FILM]

Konrad KLEJSA, Emil SOWIŃSKI

LEAD. Modelem optymalnym dla Wytwórni Filmów Oświatowych byłaby samorządowa instytucja kultury. Forma taka lepiej odpowiadałaby charakterowi unikatowych zbiorów, umożliwiałyby stabilniejsze finansowanie działań archiwizacyjnych i digitalizacyjnych. To one - nie zaś fakturowanie usług z zakresu produkcji filmowej czy eksploatacji treści audiowizualnych - powinny stanowić podstawowy cel WFO.

Okienko możliwości [ROZMOWY]

Z Janem KOMASĄ rozmawia Agata GWIZDAŁA-MALIK

Jan Komasa, absolwent łódzkiej Szkoły Filmowej, to kolejny polski głos w światowym kinie. Scenariusz jego najnowszego filmu pojawił się znikąd, ponieważ wymyślił go programista, który dostał pod choinkę podręcznik pisania scenariuszy. Przeczytał go i napisał „Dobrego chłopca”. W marcu w polskich kinach można było zobaczyć film Jana Komasy z Andreą Riseborough i Stephenem Grahamem.

- Sztuczna inteligencja pozbawia ludzi pracy w wielu zawodach. Ale sztuka ma coś, co powoduje, że człowiek jest niezastąpiony. To autorstwo. Ktoś się pod dziełem podpisuje, ktoś fizycznie istniejący i to jest forma rozmowy, współbycia razem. Tak właśnie traktuję film. Pojawienie się platform streamingowych spowodowało, że z jednej strony dostaliśmy możliwość wprowadzenia do obiegu nowych historii, które normalnie nie miałyby szans. Ale z drugiej strony - tracimy żywy kontakt z ludźmi i będzie coraz gorzej, bo cyfrowy świat jest coraz bardziej inwazyjny - mówi reżyser.

DODATEK - „ŁÓDZKIE INSPIRUJE”

„Kalejdoskop” niezmiennie stara się dostrzegać ciekawe działania kulturalne w regionie. W dodatku „Łódzkie inspiruje” przyglądamy się wybranym miejscom oraz związanym z nimi inicjatywom. I zaskakują nas swoim bogactwem - tyle się dzieje. W tym numerze zabieramy czytelników do Rawy Mazowieckiej...

Spis treści

10

Festiwal z pasją.

Rozmowa z Krzysztofem Wawrzyniakiem

14

Jak być mężczyzną.

Łukasz Barys

15
Shakespeare Travel.
Andrzej Poniedziałki

TEMAT NUMERU
Między światem a zaświatem

18
Sztuka dobrego umierania.
Paulina Iłska
24
Obraz doświadczenia ostatecznego.
Andrzej Białkowski

28
Pieśń, która płacze.
Andrzej Białkowski

31
Amatorzy mocnych wrażeń.
Tomasz Barszcz

34
WFO – sens istnienia.
Konrad Klejsa, Emil Sowiński

39
Irańska opowieść o człowieku.
Jakub Marciniak

44
Okienko możliwości.
Rozmowa z Janem Komasa

47
Galeria Kalejdoskopu
Andrzej Nowicki

54
Między „niezalem” a brzegiem mainstreamu.
Piotr Kasiński

56
Świat wypadł z ram.
Mieczysław Kuźmicki

58
Dotyk przez.
Łukasz Maciejewski

60
Oreada na chwilę.
Bogdan Sobieszek

62
Meloman premium.
Dariusz Bilski

64
Stary inspiruje.
Marcin Andrzejewski

67
Dodatek „Łódzkie inspiruje”
- Rawa Mazowiecka

79
Kalendarium

Na okładce: Szablonowe graffiti Michała Arkusińskiego dla „K”

„Kalejdoskop” 04/2026 do kupienia **od 30 III** w punktach Garmond-Press i Kolportera oraz w salonach empik w całym województwie łódzkim, a **od 27 III** - w recepcji Łódzkiego Domu Kultury przy ul. Dowborczyków 18 (II piętro biurowca).
A także w prenumeracie redakcyjnej.

Archiwalne „Kalejdoskopy” są dostępne jako e-booki na Virtualo.pl.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury - państwowego funduszu celowego

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego
